

madik kötet területén, a felvilágosodott abszolutizmus világában a magyar történetírás is "versenyképes" immár. Helmut Engelbrecht könyve nagyon jó összehasonlításokra nyújt lehetőséget; főleg az államiság szerepének módosulásait illetően. De ugyancsak fontos egybevetésekre ad módot az intézményszerűsítési folyamatok ütemének, valóságos hatásainak vizsgálata -- az egész államszervezet keretében. Lényeges mozzanat, hogy itt sem marad el az iskolán kívüli "nevelődés" tényezőinek rövid számbavétele -- hiszen a neveléstörténet koncentrált művelődéstörténet.

Nem kész művel állunk szemben, hiszen csak 1848-ig jutott a szerző, s így az egyes korszakok végleges arányairól nem beszélhetünk. Az azonban mindenképpen nyilvánvaló, hogy a "régmúlt" és a "közelmúlt", vagy éppen a "ma" arányai egészségesebbek, mint a nálunk mára kialakultak. Nem lebecsülni akarom ezzel a közelmúlt közvetlen hasznú feltárását, mégis azt kell mondani, hogy a művelődés, a kultúra a "hosszú időtartamok" törvényszerűsége miatt a "régmúltban" sem érdektelen. Alkalmanként a benne rejlő tendenciák túlélnek voluntarista, kérészéletű jelen célokat is.

Helmut Engelbrecht könyve akaratlanul is nagyon fontos segédeszköz a magyar neveléstörténeti kutatásokhoz. Alkalmanként példamutatóan tanulságos, hiszen az ő tartalmait sokféle kiindulópont szerint is használni lehet.

Tókéczki László

FRANCIA KÖNYVSOROZAT AZ ISKOLAI ESÉLYEGYENLŐSÉGRŐL

A francia pedagógia, közoktatás kedveli a frappáns, jól betűszavazható elnevezéseket. Ilyen a ZEP is (az oktatás elsőbbséget élvező zónáinak elnevezése), mely a nemzeti pedagógiai kutatóintézetnek, az INRP-nek, az iskolai bukások ellen küzdő önálló kutatócsoportjának, a CRESAS-nak öntudatosan vállalt kutatási-fejlesztési témája. A ZEP-eket 1981-ben a baloldali kormányzat hívta életre, a hátrányos helyzetű körzetek esélyeinek javítására. (A ZEP "lovagrendjébe" kerülésnek két feltétele volt: egyfelől adatokkal igazolni a közeg valóságos szegénységi bizonyítványát, másfelől pedagógiai projektek bemutatásával igazolni a támogatás felhasználásának szakmai fedezetét.) A kormányváltás ugyan megállította a ZEP-ek dinamikus fejlődését, de a létezők elszántságát, öntudatát is megerősítette. A fejlesztési program egyik része valójában elkötelezett és hatékony helyi társadalmi koordináció ösztönzése a

"zóna" iskolai infrastruktúrájának, pedagógiai komfortjának javítása érdekében (jobbára a baloldali vezetés alatt maradt közigazgatási egységekben), harcoss politikai kiállás a szegregáció ellen, a társadalmi mobilitás mellett.

A ZEP pedagógiája korántsem tekinthető zárt rendszernek. Nem felzárkóztatási technológia! De a hagyományos pedagógiai progresszió elemei mind kimutathatók: interaktivitás, egyáltalán tanulói aktivitás, együttnevelés (ebből a szempontból a CRESAS koncepciójába a 2-3 évesek "beóvodázása" is belefér), nyitottság, s természetesen "interkulturális" nevelés.

A CRESAS kutatócsoportjának a ZEP-pel kapcsolatos akciókutatása csupán egyike, bár legfontosabbika a többi közül. A csoport voltaképpen az iskolai kudarcok, bukások felszámolása érdekében alapított. (A bukás a francia iskolarendszerben óriási gond, 40% körüli az oktatási rendszer működésének "selejtje".) A CRESAS kutatói abból indulnak ki, hogy a kérdés elsősorban a társadalmi hátrányok leküzdésének kérdése. Ez a felfogás állítja a ZEP-et is működésük középpontjába. De tanulságosak egyéb akciókutatásaik is, a szakképzésben alkalmazott "pedagógiai szerződés" módszere, a neveléslélektani alapozottságú beavatkozások megannyi más formája, eljárása.¹

A közvélemény tájékoztatására a csoport könyvsorozatot ad ki. Alábbiakban az eddig megjelent 5 kötetet ismertetem.²

Iskolák átalakulóban (elsőbbeségi zónák és más negyedek)
(Ecoles en transformation — zones prioritaires et autres quartiers)

A CRESAS alkotókollektívája jegyzi szerzőként a sorozat első kötetét. Eszerint az "elsőbbeségi zónák" olyan lakónegyedek, ahol "semmi sem megy", városi, város környéki rossz állapotú lakások, munkanélküliség, rokkantak, bevándorlók, nyomor, konfliktusok a szociális csoportok között — a legszegényebbeket szolgálják ki utoljára.

1981-től az oktatási miniszter olyan kezdeményezések tapasztalatainak összegyűjtéséről döntött, amelyek szereplői, végigküzdői felvették a harcot az iskolai egyenlőtlenségekkel. Mind több eszközt kívánt adni azok kezébe,

¹A CRESAS-ról és a ZEP-ről l. még: Szabó László Tamás: Változatok az iskolai szocializáció kutatására. — Egy kéthetes franciaországi tanulmányút tapasztalatai. = OKI Kéziratok — Beszámolók — Dokumentumok. Bp., 1986.

²Valamennyi kötet az INRP (Paris) és a szintén párizsi Editions L'Harmattan közös kiadása.

akik arra törekednek, hogy minden gyerek hozzáférhessen az iskola jótéteményeihez. Bizonyos feltételek elkerülhetetlenek bizonyultak: az iskola nyitása a lakónegyed életére, csapatmunka, koordináció a különböző iskolai szintek között, és mindenekelőtt olyan pedagógiai elképzelések, tervek megvalósítása, melyhez az iskola megannyi partnere csatlakozhat: nevelőköllektívák, helyi társadalmi, közösségi mozgalmak.

Hogy valósul meg ez a politika különböző területeken? Elegendő-e az "oktatásnak adott elsőbbség zónáinak" (franciául: ZEP, zone d'éducation prioritaire) előírása? — tesz fel a szerzők. Mik az eredményeik, mi a dinamikája ezen törekvéseknek? Mennyire változtatják meg az iskolát? Mely újfajta társaskapcsolatok, s mely újfajta tudás képes a feladat megoldására? A területen dolgozó munkatársakkal együttműködő CRESAS ebben a kötetben az új utak, új megoldások elterjesztését kívánja szolgálni.

Integráció vagy marginalizáció? (a speciális nevelés szempontjai)
(Integration ou marginalisation — aspect de l'éducation spécialisée)

A sorozat 2. kötetét is alkotói kollektíva jegyzi. Az alkalmazkodási képtelenségek, a könnyű debilitás, az irányítási és magatartási zavarok; tanulási nehézségek összerosódnak a hátrányos kategóriával, mindezeket a hivatalos dokumentumok egyformán adaptációs osztályokba, továbbképző osztályokba, iskolákba rendelik.

Vajon a pedagógiai szakemberek képesek-e bizonyossággal megállapítani, ki sorolható a hátrányos gyerekek körébe? Ki az a kutatók közül, aki vállalná, hogy a fenti kategóriák jól definiáltak? És a speciális osztályok mégis léteznek, az ide sorolt gyerekek marginalizálódnak. Vajon lehetséges-e minden gyermek integrációja a "normál" struktúrákba? — vetődik fel a kérdés. A CRESAS kutatói együttműködve a területen dolgozó kollégáikkal, azt indítványozzák, hogy vegyék kritikai elemzés alá a közoktatás speciális struktúráit mind történelmi, mind szociális, mind pszichológiai dimenziókban. Ez az elemzés nyilván kétséggessé tenné a szegregációs struktúrákat és oszlatná a félelmet az integrációtól. Vajon milyen feltételek szükségesek a közös iskolai élethez és tanuláshoz — tesz fel a kérdést, és kísérlik meg a választást.

Nyitás (iskola, bölcsőde, családok)
(Ouverture: l'école, la creche, la famille)

Létezhetnek-e kevésbé titokzatos, "átlátszóbb" iskolák, óvodák? Működhetnek-e kevésbé elzárta?

Azon tendenciák, melyek arra irányulnak, hogy kinyissák a nevelési intézmények kapuit, hivatalos körök jóvoltából ma kisebbségben vannak. Az idevonatkozó akciók különfélék és ellentmondásos eredményre vezetnek, olykor megerősítik az ellenkezést. A nyitás nem mindent megoldó recept — írják a CRESAS munkatársai. Ha a célokat, feltételeket világosabban határozzuk meg, akkor közelebb jutunk minden gyerek sikeréhez — vallják a szerzők. A hipotézis az, hogy a személyközi és társas kapcsolatok meghatározóak az iskolai kudarcban, illetve sikerben. A CRESAS kutatói e munkában az iskola és környezetének kapcsolatát elemzik, különösen a családokra vonatkozóan, azért, hogy a nyitás, a nyitottság olyan felfogásához jussanak, mely köré konszenzus szerveződhet.

1981 óta: iskola mindenkinek? (Az iskolázás elsőbbségi zónái)
(Depuis 1981., l'école pour tous? Zones d'éducation prioritaires)

Az iskolai egyenlőtlenségek elleni harc keretei között a kormányzervek 1981-ben azt ajánlották az oktatás problémáival foglalkozó szakembereknek (tanároknak, nevelőknek, szociális munkásoknak, szülőknek, helyi vezetőknek), hogy maguk keressék meg — koncentrálnva erőiket — azon eszközeiket, melyekkel csökkenthetik az iskolai kudarcok, bukások számát, valamint a szociális marginalizációt. A mozgalom kezdetei óta a CRESAS több csoportja vezet kutatást az "elsőbbségi zónákban", hogy elemezze ezeket a változásokat. Ez a kötet már négy év tapasztalatait összegzi, számot ad az akciókutatás első eredményeiről.

Bábjátékos gyerekek az óvodában (Egy akciókutatás)
(Au jardin d'enfants, des enfants marionnettistes— une recherche-action)

A hároméves gyerekek kiváló bábjátékosok, előadások létrehozói, kis nézőtársaik figyelmét is lekötik. Mindez lehetséges olyan nevelési intézményben, ahol nevelők és kutatók elhatározták, hogy együtt dolgoznak az alábbi

célért: valamennyi gyerek fejlesztése és tanítása számára előnyös nevelési helyzetet és életmódot biztosítani.

A kötet bemutatja, miképp csatlakoznak a gyerekek a nekik kínált aktivitásokba. Bizonyítja, hogy tanulni, ismeretet szerezni örömmel is lehet.

Trencsényi László

REGINE ET PHILIPPE GAILLOT

A CDI (ISKOLAI DOKUMENTÁCIÓS ÉS INFORMÁCIÓS KÖZPONT)

Tours, 1987.

A nyolcvanas évek elején Franciaországban létrejött komplex intézmények, CEC-ek, a voltaképpeni nevelési központok — háromról tudunk eddig — nem kerültek a fejlesztési figyelem középpontjába. Az integrációra utaló építészeti ihletést a Groupe Scolaire-k jelzik, azaz a hatvanas évek végétől gyakori építészeti megoldás, mely közös telekre telepít egymástól független (elsősorban alapfokú) oktatási intézményeket, École Maternelle-eket (a mai óvodáknál "közoktatásibb öntudatú" létesítményeket) és École Primaire-eket.

Létezik az irodalomban s a gyakorlatban is Maison de l'enfance (Gyerekek háza), mely irányítás és együttműködés szempontjából is programszerűen egyesítve működik, olykor a bölcsődék is részei az integrációnak. A szakemberek dicsérik mint elvet, s elmondják, hogy a gyakorlatban döcög, az "újradifferenciálás" folyamatai keményen beindulnak, valódi falak épülnek, s nemcsak a más irányítás alá tartozó bölcsődék esetében.

Ám végül is az iskola kívánatos metodikai gazdagodása (funkcióbővülése) más megoldást állított középpontba — elsősorban az iskolázás második fokozatán, s itt is elsősorban a collège-kben: a CDI-t (a dokumentációs és információs centrumot). A CDI-ről ma már kutatások folynak, könyvek jelennek meg. Alábbiakban Regine et Philippe Gaillet-nak A CDI című könyvét mutatom be. A francia nemzeti pedagógiai kutatóintézetben, az INRP-ben zajló akciókutatás jelentése egy 1952-es körlevelet tekint a mozgalom kiindulópontjának, de a hatvanas évek fordulója után lendült fel a dolog. Hívei egyenesen a kívánatos "bizonytalanság zónájaként", "iskolai plen air"-ként aposztrofálják a CDI-t, s a dokumentarista könyvtárost egyenesen az iskolai megújulás lelké-